

Мұғалімнің «Жануарлар» командасы бойынша айнала саппен өздері бөлінген жануарлар секілді жүре бастайды. Қояндар-секіріп, аю-қорбандап, құстар-қанатын қағып жүреді.

Балалармен логоритмикалық сабақтарды қолдану қажеттілігі жалпы сөйлеу тілінің дамымауы бар балаларда көбінесе ырғақты есту қабілетінің дамымауымен бірге жүретіндігін көрсетеді, нәтижесінде балалар 2/4 мөлшерінде қарапайым пульсацияны естімейді, бұл әннің сапасына, музыканың бөлінуіне және қозғалысына, өз қимылдарын музыкамен үйлестіре алмауына әсер етеді. Мен айтқым келеді, сөйлеу қабілеті нашар балалар кез-келген әрекетті басқа балалар сияқты жасамайтынын және одан қатты уайымдайтынын, олармен ешкім жұпта билегісі келмейтінін, олар бидің құрылымын бұзатынын және әндерді орындау кезінде немесе музыкалық сүйемелдеуден артта қалатындығын немесе одан алда екендігін қатты сезінеді.

Сонымен, жалпы сөйлеу тілінің дамымауы бар балаларда ырғақ сезімін қалыптастыру ең маңызды және күрделі міндеттердің бірі болып табылады, өйткені сөздік құрылыс ырғақты пульсациямен тікелей байланыста болады, ал қозғалыс сферасының дамуындағы жетістіктер сөйлеуді ұйымдастыруға көмектеседі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Волкова Г.А. *Логопедическая ритмика: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений.* – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003.
2. Торопова Д.Ю. *Организационно-методические указания по логоритмическому воспитанию детей.*
3. Новиковская, О. А. *Логоритмика для дошкольников в играх и упражнениях: практическое пособие для педагогов и родителей.*
4. Иванова, Н. Н. *Логоритмика как средство по преодолению речевого недоразвития / Н.Н.Иванова, Т. И. Кардашевская // Сборники конференций НИЦ социосфера. – 2011. - №22.*
5. Глухов, В.П. *Формирование связной речи детей дошкольного возраста с общим недоразвитием / В.П. Глухов. М.: – Аркти, 2004.*
6. Аксакова Т.Ю. *Логопедическая ритмика в системе коррекционной работы с дошкольниками с ОНР/ Т.Ю. Аксакова. – СПб.: ДЕТСТВО-ПРЕСС, 2009. – 40 с*
7. Шашкина Г.Р. *Логопедическая ритмика для дошкольников с нарушениями речи/ Г.Р.Шашкина – М.: Академия, 2005. – 187 с*
8. Егорова И.о В. *Музыкальное под воспитание как год средство коррекции общего недоразвития речи у дошкольников: учеб.-метод. пособие /И.В. этоЕгорова. – СПб.: ЛГУ имени за А.С. Пушкина, 2012. – 112 б.*
9. Филимонова О.Ю. *Развитие словаря дошкольника в играх: Пособие для логопедов, воспитателей и родителей / М.: Мозаика-Синтез, 2013.-128 б.*
10. Филочева Т.Б. *Устранение общего недоразвития речи у детей дошкольного возраста. – М.: Айрис-пресс, 2005 – 224 б.*

УДК 376.33
МРНТИ 14.29.27

Байтұрсынова А.А.¹, Әмірбек Д.Б.²

¹ғылыми жетекшісі, п.ғ.к., аға оқытушы

²7М01901 – Сурдопедагогика мамандығының 2 – курс магистранты, danagul.amirbek@bk.ru

^{1,2}Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қаласы, Қазақстан

НАШАР ЕСТИТІН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ДИАЛОГТІК СӨЙЛЕУ ТІЛІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада нашар еститін бастауыш сынып оқушыларының диалогтік сөйлеу тілінің ерекшеліктері зерттелді. Диалогтік сөйлеу тілі қарым – қатынастың басты құралының бірі екендігін ескерсек, бұл тақырыпты зерттеу үлкен өзектілікке ие болып табылады. Ал, диалогтік сөйлеу тілінің қалыптасуының шарттарының – бірі қалыпты есту жағдайы. Бала есту арқылы сыртқы ортадан ақпаратты қабылдап, оны өңдейді. Ал, есту қабілеті нашар балалардың диалогтік сөйлеу тілінің бұзылыстары жиі кездеседі. Мақала барысында нашар еститін оқушылардың диалогтік сөйлеу тілінің даму ерекшеліктері нақты көрсетілді.

Кілттік сөздер: есту қабілеті, бастауыш сынып, диалог, қарым – қатынас.

Байтұрсынова А.А.¹, Амирбек Д.Б.²

¹научный руководитель, к.п.н., старший преподаватель

Магистрант 2 курса специальности 7М01901-Сурдопедагогика, danagul.amirbek@bk.ru

^{1,2}Казакский национальный педагогический университет имени Абая, г.Алматы, Казакстан

ОСОБЕННОСТИ ДИАЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ СЛАБОСЛЫШАЩИХ УЧАЩИХСЯ

Аннотация

В статье исследованы особенности диалогической речи слабослышащих младших школьников. Учитывая, что диалогическая речь является одним из главных инструментов общения, изучение данной темы приобретает большую актуальность. А одним из условий формирования диалогической речи является нормальное слуховое состояние. Ребенок на слух воспринимает информацию из внешней среды и обрабатывает ее. Между тем, у детей с нарушениями слуха часто возникают нарушения диалогической речи. В ходе статьи были наглядно продемонстрированы особенности развития диалогической речи слабослышащих учащихся.

Ключевые слова: слух, начальный класс, диалог, общение.

Baitursinova A.A.¹, Amirbek D.B.²

¹scientific supervisor, c.p.s., senior lecturer

2nd year master's student of specialty 7M01901-Surdopedagogy, danagul.amirbek@bk.ru

^{1,2}Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Almaty, Kazakhstan

FEATURES OF DIALOGIC SPEECH OF HEARING-IMPAIRED STUDENTS

Abstract

The article examines the features of the dialogic speech of hearing-impaired primary school children. Considering that dialogic speech is one of the main tools of communication, the study of this topic is becoming more relevant. And one of the conditions for the formation of dialogic speech is a normal auditory state. The child perceives information from the external environment by ear and processes it. Meanwhile, children with hearing impairments often have violations of dialogic speech. In the course of the article, the peculiarities of the development of dialogical speech of hard-of-hearing students were clearly demonstrated.

Keywords: hearing, elementary class, dialogue, communication.

Есту қабілеті – сыртқы ортадан ақпаратты қабылдаудың негізгі құралы. Есту арқылы адамзат баласы өзіне қажетті ақпараттың басым бөлігін алады. Есту арқылы ақпарат мида талданып, өңделеді. Ал, оның бұзылысы адамның дамуында үлкен бұзылушылықтардың пайда болуына алып келеді. Сол себепті, есту қабілетінің бұзылысы ерекше білімді қажет ететін балалар тобына жатады.

Есту қабілетінің зақымдануы – әртүрлі себептерден туындаған есту аппаратының толық немесе ішінара бұзылысы [1].

Есту қабілетінің бұзылуы – адам ағзасының барлық жиіліктерді анықтау немесе төмен амплитудасы бар дыбыстарды ажырату қабілетінің жоғалуы. Есту қабілеті пайда болу уақытына қарай туа және жүре пайда болған деп бөлінеді. Ал, ауырлық дәрежесі бойынша мүлдем естімейтін балалар мен нашар еститін балалар тобына бөлінеді [2].

Есту қабілеті нашар адамдардың нақты статистикасы жоқ. Дамыған елдерде есту қабілеті бұзылған адамдардың жалпы саны жалпы халықтың 4-6% құрайды деп саналады. Аталған контингенттің ішіндегі басым бөлігінің есту қабілеті нашар, олардың есту қабілеті заманауи дыбыс күшейткіш құрылғылармен едәуір жақсаруы мүмкін. Шамамен алынған мәліметтер бойынша, бұл адамдардың тек 0,1% - ы есту қабілетінің ауыр түрлерімен ауырады. Қарыштап даму мен жаһандану үдерістерінің нәтижесінде есту ақауларын толығымен жоюды қамтамасыз ететін құрылғылар статистиканың теріс динамикасын азайтуға септігін тигізуде [3].

Ауызша сөйлеу басынан бастап қарым – қатынас құралы ретінде қалыптасады. Арнайы мектепте оқытудың негізгі принципі коммуникативті бағыт принципі болып табылады, ол балалардың орыс тілін оқытудың бүкіл процесінің практикалық бағытын қамтиды. Мұндай балалардың білімі сөйлеудің дамуымен бірлікте жүреді. Ауызша сөйлеуді арнайы ұйымдастырылған, мақсатты оқыту-балалардың сл / сл дамуының бұзылуының орнын толтырудың жетекші жолы. Сондықтан

балалардың SI/SI ақауының құрылымындағы ең маңызды фактор – бұл сөйлеудің дамымауы, олардың сөйлеуді үйренуі және өтемақы жолы ретінде қарастырылады.

Оқытудың коммуникативті бағыты оқушыларға тікелей және жанама түрде жазу және оқу түрінде қарым-қатынас жағдайында күнделікті қолдану процесінде тілді меңгеруге мүмкіндік береді.

Кері сөйлеуді қабылдаудың бұзылуы және сөйлеу дамуындағы ауытқулар балалардың басқалармен толық сөйлеу қарым-қатынасына теріс әсер етеді. Осыған байланысты, құрылған сөйлеу ортасы балалардың сөйлеу тәжірибесін байытуды қамтамасыз етуі керек және олардың қарым-қатынасын табиғи жағдайда да, оқу жағдайында да ойлестірілген ұйымдастыруға бағытталуы тиіс.

Педагогикалық – психологиялық әдебиеттерде есту қабілетінің бұзылысына себеп болатын факторларды мынадай топтарға бөледі:

Сурет 1 – Есту бұзылысының себептері

Есту баланың интеллектуалды және сөйлеу дамуында үлкен рөл атқарады. Есту қабілеті сақталған бала ересектердің сөзін естиді, оған еліктейді және өз бетінше сөйлеуді үйренеді. Ересек адамның түсініктемелерін тыңдай отырып, бала сыртқы әлеммен танысады, шындықтың күрделі білімін игереді, көптеген сөздердің мағынасын игереді. Есту арқылы ол өзінің сөйлеуін басқара алады және басқалардың сөйлеуімен салыстыра алады, сондықтан ол дұрыс дыбысты айтуды ғана емес, сонымен қатар тілдің лексикалық және грамматикалық құралдарын да үйренеді. Болашақта сақталған физикалық есту оқу мен жазуды игерудің қажетті шарты болып табылады [4].

Нашар еститін балалардың диалогтік сөйлеу тілінің қалыптасу ерекшеліктеріне келер болсақ, ең алдымен балаларда диалогқа деген бастамашылдық жоқ екендігін атап өтуге болады. Сонымен қатар, балалардың сөйлеу тілінің даму құрылымдарының төмен деңгейіне байланысты балалардың диалогқа жауап беру кезіндегі фразалық сөйлеу тілі түсініксіз және үйлесімді құрылмаған болып табылады. Ал, бұл өз кезегінде диалогтың сапалы болуына әсер етеді [5].

Зерттеу жүргізу барысында нашар еститін 30 баланы зерттеу тобына алып, олардың диалогтік сөйлеу тілінің ерекшеліктерін анықтауға бағытталған эксперимент өткізілді. Эксперимент жұмысына Талдықорған қаласындағы есту қабілеті зақымданған балаларға арналаған мектеп – интернатта 2 – 3 сыныпта білім алатын 30 бала қатысты.

Зерттеу әдістері ретінде мына әдістер қолданылды [6;7]: «Әңгімені жалғастыр», «Ойыншықтар туралы әңгіме», «Шашыраңқы суреттер».

Сонымен, зерттеу әдістері бойынша төмендегі нәтижелер алынды:

Кесте 1. Зерттеу нәтижелері

Зерттеу әдісі	Жоғары	Орташа	Төмен
Жоғары	0 %	33 %	67 %
Орташа	0 %	27 %	73 %
Төмен	0 %	27 %	73 %

Суреттен көріп отырғандай, нашар еститін оқушылардың диалогтік сөйлеу тілі төмен деңгейде дамыған. Балалар қойылған сұрақтарға бірден реакция танытпайды, кері байланыс жасап, жауаптар беруге тырыспайды. Диалог барысында кімге қаратып айтылып жатқанын білдірмейді. Сонымен қатар, диалогтар барысында балалардың эмоционалды саласының да жеткілікті дамымаған екендігін байқадық.

Кестеге сәйкес, диалогтық мәтінмен байланысты сөйлемдерді құру қалыптасудың төмен деңгейіне жататынын түсінуге болады, оқыту кезінде бастауыш сынып оқушыларының диалогтық сөйлеуді зерттеу нәтижелері эксперименттік топтағы тапсырмалар сериясын орындау кезінде балалардың мәлімдемелерінің санымен сипатталатын табыстың пайыздық көрсеткіштерін көрсетті.

Қорыта айтқанда, нашар еститін оқушыларды барлық кезеңдерде үйлесімді сөйлеуге үйрету негізгі мақсатқа сүйенуі керек: олардың тәуелсіз, шығармашылық, логикалық тұрғыдан үйлесімді ойлауын дамыту және осы негізде дәл және мәнерлі үйлесімді ауызша сөйлеу тілін қалыптастыру. Осы үлкен және күрделі мақсатқа жету үшін диалогтік сөйлеу тілін дамыту бойынша бүкіл жұмыс жүйесін алдын – ала және терең ойластыруы керек, оны жоспарлауы керек, жүйе балаларға жасына қарай қол жетімді барлық жұмыс түрлерін және бағдарлама ұсынған жұмыс түрлерін қамтуы тиіс.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. *Выготский Л.С. О развитии речи глухих // Дефектология. – 2020. – 206 б.*
2. *Изучение слабослышащих детей в процессе обучения: Сб. / Под ред. Р.М.Боскис. – М.: Педагогика, 2017. – 301 с.*
3. *Аутаева А.Н., Махметова А.А., Бутабаева Л.А. Судропедагогика негіздері: Оқу құралы. – Алматы, 2018. - 120*
4. *Аутаева А.Н., Болатбек Л.Қ. Есту қабілеті зақымдалған бастауыш сынып оқушыларының жазбаша байланыстырып сөйлеу тілін дамыту (мазмұндама арқылы) мәселесіне байланысты теориялық талдау // Абай атындағы ҚазҰПУ-нің ХАБАРШЫСЫ, «Арнайы педагогика» сериясы №1(64),2021 ж.*
5. *Бордовская Н.В. Психология и педагогика. – СПб.: Питер, 2017. – 354 с.*
6. *Л.В.Нейман Психология и педагогика. – Люберцы: Юрайт, 2017. – 63 с.*
7. *Давыдова И.Т. Проектная деятельность с использованием информационных технологий в учебном процессе. – М: 2016. – 195 с.*